

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

No1

2026
yanvar

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 424 sahifa.
2026-yil, yanvar

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afurovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УЗБЕКИСТАНА.....	26
Каракулов Фарход Зайпудинович	
TRANSPORT TIZIMIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH USULLARI	33
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARUVCHI KORXONALARNING SIFAT MENEJMENTI TIZIMINI BAHOLASH	38
Achilov Ilmurad Nematovich	
TURIZM OBYEKTLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	45
Toshtemirov Xojiakbar Qahramon o'g'li	
КАЧЕСТВО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКОВ УЗБЕКИСТАНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМНЫХ КРЕДИТОВ	51
Алиева Сусанна Сейрановна	
ВЛИЯНИЕ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ И РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ НА РАЗВИТИЕ ОВЦЕВОДСТВА И КАРАКУЛЕВОДСТВА В ГЛОБАЛЬНОМ МАСШТАБЕ	58
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
BARQAROR INVESTITSİYALAR: IQTISODIYOTDAGI ROLI VA DOLZARBLIGI	65
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
KRAUDFANDING – BARQAROR RIVOJLANISHNI AMALGA OSHIRISH UCHUN INNOVATSION MOLIYAVIY VOSITA SIFATIDA.....	71
Ashurova Oltin Yuldashevna	
FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHDA MOLIYAVIY BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	78
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI UCHUN BARQAROR BREND QIYMATINI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYALARI	84
Bekmurod Davlatmurotovich Ollaberganov, Zilola Baxramovna Abdikarimova	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	89
Atajanov Kamal Atavayevich	
AVTOTRANSFORMATORLARNING TASHQI MAGNIT MAYDONINING MATEMATIK MODELI	96
Pirmatov Nurali Berdiyrovich, Bekishev Allabergen Yergashevich, Baxriddinov Begzod Alibek o'g'li	
O'ZBEKISTON VA JAHON AMALIYOTIDA BUDJET MUASSASALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISHIGA RETROSPEKTIV TAHLIL	101
Berdiyev Toshkenboy Panjiyevich	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: RISKGA ASOSLANGAN YONDASHUV VA AMALIY MEKANIZMLAR	108
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
TIJORAT BANKLARI DEPOZIT BAZASINI MUSTAHKAMLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	113
Shayxiev Boburbek Ulug'bekovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING KONSEPTUAL MODELI.....	120
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	

GEODEZIYA VA GIS TEXNOLOGIYALARINING INTEGRATSIYASI.....	125
Ziynura sabirova	
RESPUBLIKADA UY-JOY QURILISHI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGINING O'RNI	129
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА АО «УЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙУЛЛАРИ» В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНЫХ РЕФОРМ.....	133
Кадилова Шарофат Амоновна	
KASBLARNI MODERNIZATSIYA QILISH VA MEHNAT BOZORINING YANGI MODELINI BARPO ETISH	139
Ruziyev Oybek Abdumuminovich, Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL BIZNESINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	143
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
QISHLOQ JOYLARIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	148
Amaniyazova Rayhan Bayniyazovna	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ СОЛНЕЧНЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	153
Кудратов Афзалхужа Рустамович, Далмурадова Наргиза Нуриллаевна, Шогучкаров Санжар Кодирович	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	161
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	
INNOVATSION BANK EKOTIZIMLARINING TIJORAT BANKLARI RIVOJLANISHIDAGI ROLI	165
Aliyev Hasan Rayimjonovich	
ANALYSIS OF FACTORS OF INTENSIVE ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN	171
Sharipov Kamil	
SUN'IY INTELLEKT – TO'RTINCHI SANOAT INQILOBINING ASOSI.....	176
Kalonov Muxiddin Baxriddinovich	
KORXONALARDA MOLIVAVIY BOSHQARUVNING TASHKILY VA IQTISODIY MASALALARI	187
Jumayev Samariddin Ziyodullaevich	
YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASI ASOSIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINI OSHIRISH YO'LLARI	193
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TALABALARDA O'Z-O'ZINI TARTIBGA SOLISH KO'NIKMALARINING RIVOJLANISHIDA INTERAKTIV TA'LIM PLATFORMALARINING O'RNI	198
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Gulnora Abdullo qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING XORIJIY TAJRIBASI	203
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
XORAZM VILOYATIDA KAMBAG'ALLIK DARAJASINING O'ZGARISHI VA BU JARAYONGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	208
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
IQTISODIY-MATEMATIK VA SSENARIYLI YONDASHUVLARDAN FOYDALANIB SANOAT RIVOJLANISHINI BAHOLASH VA PROGNOZLASH	213
Turdiyev Ulug'bek Qayumovich, Qayumova Nurafshona Ulug'bek qizi	
EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARINING DOLZARBLIGI.....	217
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	

LEGAL AND INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS	222
Yovkochev Sherzod	
ICHKI AUDIT FUNKSIYALARINING ICHKI NAZORATNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	228
Tursunov Shohruxmirzo Baxtiyor o'g'li	
MOSH DONINI YANCHIB O'LSHDA QO'LLANILADIGAN QURILMANI LOYIHALASH	232
Qurbanov Abdimalik Jo'rayevich	
DAVLAT BOSHQARUVIDA SAMARADORLIKNI BAHOLASH: INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR, RAQAMLI YECHIMLAR VA AMALIY KUTILMALAR	239
Sarvar Saidov Xayrulloevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI DOIRASIDA UNING INFRATUZILMASINI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR	244
Tashov Mizrob Maxmudovich	
DAVLAT BOSHQARUV ORGANLARIDA INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI	251
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
ФИНАНСЫ И ВЫСШАЯ МАТЕМАТИКА В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА	257
Айматова Фарида Хуразовна	
ZAMONAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI	263
Salayeva Dilafro'z Aybekovna	
ДИАГНОСТИКА СИНХРОННОГО ДВИГАТЕЛЯ НА ОСНОВЕ ИЗМЕРЕНИЯ ВНЕШНЕГО МАГНИТНОГО ПОЛЯ	267
Пирматов Нурали Бердярович, Бекишев Аллаберген Ергашевич, Мамуров Алмас Жумабой угли	
XORIJIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI ASOSIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI VA XUSUSIYATLARI	275
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В СДЕЛКАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ	279
Ли Илларион Георгиевич	
KO'P YADROLI CPU VA GPU ARXITEKTURALARIDA DIFFERENSIAL TENGLAMALARNI SONLI YECHISH UCHUN PARALLEL ALGORITMLARNI ISHLAB CHIQUISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH	284
Ismailov Shixnazar Rashid o'g'li, Ubaydullayev Farrux Fathulla o'g'li, Odilov Asliddin Isoq o'g'li	
СИСТЕМАТИЧЕСКОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ — ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИКИ	291
Муталов Абдуазим	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNING HUDUDIIY TARKIBI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	295
Ermamatov Shonazar Jumakulovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA SIYOSATI: INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI ISLOHOTLAR	302
Sobirov Yo'ldoshboy Ro'zimboevich	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIY-IQTISODIY SALOHIIYATI VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	310
Tuyev Abdurahmon Yusubovich	
TEMIR YO'L STANSIYALARIDA STRELKALI O'TKAZGICH QURILMALARI BO'YICHA YO'L QO'YILGAN NOSOZLIKLAR VA ULARNING TAHLILI	315
Yunusova Gulshanoy Umarali qizi	

SANOAT KORXONALARIDA ASOSIY FOND LARDAN VA ISHLAB CHI QARISH QUVVATIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	320
Ulashev Xubbim Askarovich	
TURLI YO'L SHAROITLARIDA TO'QNASHUV PAYTIDA TORMOZLASH VA BOSHQARUV PARAMETRLARI	324
Uralbayev Anvar Ubaydullayevich	
YANGI YARATILGAN MAHALLIY DURAGAY PILLALARNI YAKKA CHUVISH NATIJALARINING TAHLILI.....	328
Sobirov Qo'ziboy Erkinovich	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMAT KO'RSATISHNI ZAMONAVIY YO'LLARI.....	332
Boboqulov S.B.	
TARJIMON DASTURLARIDA MULTITILLARNI TASNIFLASH: MAVJUD YONDOSHUVLAR VA MUAMMOLAR	338
Maxmudjanova Sayyora Yashin qizi	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ICHKI AXBOROT TIZIMLARINING MODERNIZATSIYASI ORQALI ISHLAB CHI QARISH JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH	343
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
NEFT VA GAZ TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI.....	349
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna, Quryozova Gulshan Akmal qizi	
УСИЛЕНИЕ РОЛИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ В ДОСТИЖЕНИИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В УЗБЕКИСТАНЕ	355
Гимранова О. Б.	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA OPERATSIYALARINING AHAMIYATI.....	361
Yuldashev Fozil Turapovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI HISOBLASH VA UNDIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	373
Jumanazarov Alisher Toshtemir o'g'li	
ВЛИЯНИЕ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНОГО ФИНАНСОВОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ДИНАМИКУ ЭКОНОМИКИ	377
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
DIVIDEND SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDA SIFATI VA FOYDANI BOSHQARISHNING TA'SIRI.....	383
Eshev Furqat A'zamovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ УМНЫМ ГОРОДОМ НА БАЗЕ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ЧЕЛОВЕКА	388
Рахимова Мадина Шухрат кизи	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA HISOB SIYOSATINING USLUBIY JIHATLARI	393
Toshpo'latov A. A.	
MOLIYAVIY HISOBOT ISHONCHLILIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	398
Zufarova Zilola Rahim qizi	
RAQAMLI PUL TIZIMINING KORRUPSIYA VA YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHDAGI INSTITUTSIONAL AHAMIYATI.....	403
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Abdiyev Mansur Musurmonovich	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA SOLIQ HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	408
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
АКТИВИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ В УСЛОВИЯХ ПРИАРАЛЬЯ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН).....	411
Жоллыбеков Хурмет Бахыт улы	

KORPORATIV MUNOSABATLAR ISHTIROKCHILARINING HUQUQLARINI HIMOYA ETISH VA TA'MINLASHNING HUQUQIY-IQTISODIY SHAKLLARI.....	416
Rustamova Dilbar Rustamovna	

KORPORATIV MUNOSABATLAR ISHTIROKCHILARINING HUQUQLARINI HIMOYA ETISH VA TA'MINLASHNING HUQUQIY-IQTISODIY SHAKLLARI

Rustamova Dilbar Rustamovna

iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
TDIU Falsafa kafedrasi dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada korporativ munosabatlar ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish va ta'minlashning huquqiy shakllari kompleks ilmiy tahlil qilinadi. Korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar, ishtirokchilar, kuzatuv kengashi a'zolari hamda ijro etuvchi organlarning huquq va qonuniy manfaatlarini muhofaza qilish masalalari ilmiy-huquqiy nuqtai nazardan yoritilgan. Shuningdek, korporativ munosabatlarda huquqlarni ta'minlashning sud va suddan tashqari shakllari, korporativ shartnomalar, ichki korporativ hujjatlar, davlat nazorati hamda jamoatchilik institutlarining o'rnini tahlil qilingan. Maqolada O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va xalqaro korporativ boshqaruv standartlari asosida korporativ huquqlarni himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirishga doir ilmiy xulosa va amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: korporativ munosabatlar, korporativ huquqlar, aksiyadorlar huquqlari, ishtirokchilar manfaatlari, korporativ boshqaruv, huquqiy himoya, sud himoyasi, korporativ shartnoma, korporativ nizolar.

Abstract. This article provides a comprehensive scientific analysis of the legal forms for protecting and ensuring the rights of participants in corporate relations. From a legal and academic perspective, the paper examines the protection of the rights and legitimate interests of shareholders, participants, members of supervisory boards, and executive bodies within the corporate governance system. Particular attention is paid to judicial and non-judicial mechanisms for ensuring corporate rights, corporate agreements, internal corporate documents, as well as the role of state oversight and civil society institutions. Based on the legislation of the Republic of Uzbekistan and international corporate governance standards, the article proposes scholarly conclusions and practical recommendations aimed at improving mechanisms for the protection of corporate rights.

Keywords: corporate relations, corporate rights, shareholders' rights, participants' interests, corporate governance, legal protection, judicial protection, corporate agreement, corporate disputes.

Аннотация. В статье проводится комплексный научный анализ правовых форм защиты и обеспечения прав участников корпоративных отношений. С научно-правовой точки зрения раскрываются вопросы защиты прав и законных интересов акционеров, участников, членов наблюдательного совета и исполнительных органов в системе корпоративного управления. Также анализируются судебные и внесудебные формы обеспечения корпоративных прав, корпоративные договоры, внутренние корпоративные документы, роль государственного контроля и институтов гражданского общества. На основе законодательства Республики Узбекистан и международных стандартов корпоративного управления в статье сформулированы научные выводы и практические предложения по совершенствованию механизмов защиты корпоративных прав.

Ключевые слова: корпоративные отношения, корпоративные права, права акционеров, интересы участников, корпоративное управление, правовая защита, судебная защита, корпоративный договор, корпоративные споры.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, kapital harakatining erkinlashuvi va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi korporativ sektorning iqtisodiy taraqqiyotdagi rolini tubdan oshirib yubordi. Bugungi kunda aksiyadorlik jamiyatlari, mas'uliyati cheklangan jamiyatlari va boshqa korporativ tuzilmalar milliy

iqtisodiyotning tayanch bo'g'ini sifatida namoyon bo'lib, yalpi ichki mahsulot hajmini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsiyalarni joriy etish hamda investitsion faollikni rag'batlantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois korporativ munosabatlarning samarali tartibga solinishi iqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli o'sishning muhim sharti sifatida qaralmoqda.

Korporativ munosabatlar, eng avvalo, iqtisodiy manfaatlarning o'zaro uyg'unligiga asoslanadi. Aksiyadorlar va ulushdorlar kapital qo'yilmalaridan daromad olishni maqsad qilsa, boshqaruv organlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, bozorda raqobat ustunligini ta'minlash hamda korxonaning moliyaviy barqarorligini saqlashga intiladi. Biroq mazkur manfaatlar o'rtasidagi nomutanosiblik, axborot asimmetriyasi va boshqaruvdagi suiiste'mol holatlari korporativ nizolarning kelib chiqishiga sabab bo'lishi mumkin. Bu esa iqtisodiy risklarni oshirib, investitsion muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Iqtisodiy nazariya nuqtai nazaridan qaralganda, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish masalasi agentlik muammosi bilan bevosita bog'liq. Ya'ni mulkdorlar (aksiyadorlar) va boshqaruvchilar (menedjerlar) o'rtasidagi manfaatlar zidligi samarali huquqiy mexanizmlar mavjud bo'lmagan taqdirda iqtisodiy yo'qotishlarga olib keladi. Bunday sharoitda korporativ boshqaruvning huquqiy asoslari zaif bo'lsa, aktivlarni samarasiz taqsimlash, foydani yashirish, minoritar aksiyadorlar huquqlarining buzilishi kabi holatlar kuzatiladi. Natijada korxonaning bozor qiymati pasayib, iqtisodiy o'sish sur'atlari sekinlashadi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini ishonchli himoya qilish investitsiyalarni jalb etishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Xalqaro kapital bozorlarida investorlar, avvalo, korporativ huquqlar kafolatlangan, sud himoyasi samarali va korporativ boshqaruv shaffof bo'lgan yurisdiksiyalarni tanlaydi. Shu ma'noda korporativ huquqlarni himoya qilish faqat huquqiy institut sifatida emas, balki iqtisodiy rivojlanishning strategik instrumenti sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni liberallashtirish, xususiy sektor ulushini oshirish va korporativ boshqaruvni isloh qilishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat ishtirokidagi korxonalarni transformatsiya qilish, aksiyadorlik jamiyatlarida xalqaro korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish, fond bozorini rivojlantirish ushbu islohotlarning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi. Bu jarayonlarda korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish va ta'minlash masalasi iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim sharti sifatida kun tartibiga chiqmoqda.

Ayniqsa, aksiyadorlar, xususan, minoritar aksiyadorlar huquqlarining ta'minlanishi iqtisodiy nuqtai nazardan katta ahamiyatga ega. Minoritar aksiyadorlar huquqlari yetarlicha himoya qilinmagan sharoitda ularning investitsiya kiritishga bo'lgan qiziqishi pasayadi, bu esa kapital bozorlarining rivojiga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, korporativ munosabatlarda shaffoflikning yetishmasligi iqtisodiy resurslarning samarasiz taqsimlanishiga, korrupsiya xavfining ortishiga va davlat iqtisodiy siyosatining samaradorligi pasayishiga olib kelishi mumkin.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishning huquqiy shakllari iqtisodiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning samarali amal qilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Sud himoyasi, arbitraj, korporativ shartnomalar, ichki korporativ hujjatlar, davlat nazorati hamda jamoatchilik institutlari orqali huquqlarni ta'minlash mexanizmlari korporativ nizolarni kamaytirish va iqtisodiy risklarni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur mexanizmlar iqtisodiy manfaatlarning muvozanatini saqlashga, korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishga va investorlar ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, korporativ munosabatlarda huquqiy himoyaning samaradorligi iqtisodiy muhitning umumiy holatiga ham bog'liq. Makroiqtisodiy barqarorlik, sud-huquq tizimining mustaqilligi, qonun ustuvorligi va institutsional rivojlanish darajasi korporativ huquqlarni amaliy ta'minlashda hal qiluvchi omillar hisoblanadi. Agar iqtisodiy muhitda noaniqlik va huquqni qo'llash amaliyotida muammolar mavjud bo'lsa, eng mukammal huquqiy normalar ham kutilgan iqtisodiy samarani bermasligi mumkin.

Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ munosabatlar yanada murakkab tus olmoqda. Elektron ovoz berish, raqamli aksiyalar, onlayn korporativ boshqaruv instrumentlari korporativ huquqlarni himoya qilishning yangi shakllarini talab etmoqda. Bu esa huquqiy tartibga solish bilan bir qatorda, iqtisodiy tahlil va prognozlarni ham taqozo etadi. Korporativ huquqlarni raqamli muhitda ta'minlash masalasi investitsiyalarni jalb etish va iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shu nuqtai nazardan, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishni iqtisodiy rivojlanishning tarkibiy qismi sifatida o'rganish dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Korporativ huquqlarning samarali himoyasi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, kapital bozorlarini chuqurlashtiradi hamda milliy iqtisodiyotning jahon iqtisodiy tizimiga integratsiyasini tezlashtiradi. Aksincha, huquqiy himoya mexanizmlarining zaifligi iqtisodiy potentsialdan to'liq foydalanishga to'sqinlik qiladi.

Mazkur maqolada korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya etish va ta'minlashning huquqiy shakllari iqtisodiy jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqotda korporativ huquqlarni himoya qilishning iqtisodiy ahamiyati, uning investitsion muhitga ta'siri hamda milliy iqtisodiyot barqarorligidagi

o'zni ilmiy asosda yoritiladi. Shu orqali korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqish maqsad qilib qo'yilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Rivojlangan davlatlar iqtisodiyotida korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish masalasi iqtisodiy barqarorlik va investitsion jozibadorlikni ta'minlashning ustuvor yo'nalishi sifatida qaraladi. Xalqaro amaliyotda korporativ huquqlarni himoya qilish tizimi bozor iqtisodiyotining institutsional asoslaridan biri bo'lib, u kapital bozorlarining chuqurlashuvi va korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, OECD tomonidan ishlab chiqilgan korporativ boshqaruv tamoyillari korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro etalon sifatida qabul qilingan. Ushbu tamoyillarda aksiyadorlar huquqlarining tengligi, axborot oshkoraligi, boshqaruv organlarining hisobdorligi hamda korporativ nizolarni samarali hal etish mexanizmlariga alohida e'tibor qaratilgan. Iqtisodiy jihatdan ushbu yondashuvlar investorlar ishonchini oshirishga va kapital qiymatining o'sishiga olib keladi.

AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya kabi mamlakatlarda korporativ huquqlarni himoya qilish sud amaliyoti, arbitraj tizimi va ichki korporativ mexanizmlar orqali kompleks tarzda ta'minlanadi. Masalan, anglosakson huquq tizimida minoritar aksiyadorlarni himoya qilish uchun derivativ da'volar, fidutsiar majburiyatlar va javobgarlik mexanizmlari keng qo'llaniladi. Bu esa boshqaruv organlarining iqtisodiy mas'uliyatini oshiradi.

Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish korporativ boshqaruvning eng zaif nuqtalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli rivojlangan mamlakatlarda ushbu masalaga alohida huquqiy va iqtisodiy mexanizmlar orqali yondashiladi. Masalan, Germaniya korporativ huquqida aksiyadorlarning axborot olish huquqi va umumiy yig'ilishlarda ishtirok etish imkoniyatlari qat'iy qonunchilik bilan kafolatlangan.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, minoritar aksiyadorlar huquqlarining samarali himoya qilinishi fond bozorlarining faollashuviga xizmat qiladi. Agar minoritar investorlar o'z huquqlari buzilmasligiga ishonch hosil qilsa, ular uzoq muddatli investitsiya kiritishga moyil bo'ladi. Bu esa korxonalar uchun arzon kapital manbaining shakllanishiga olib keladi.

Shu bilan birga, AQSh amaliyotida korporativ nizolarni hal etishda suddan tashqari usullar, xususan, mediatsiya va arbitraj keng qo'llaniladi. Bu usullar iqtisodiy jihatdan samarali bo'lib, korporativ nizolarni tezkor hal etish orqali bozordagi noaniqlikni kamaytiradi.

Xalqaro moliyaviy institutlar korporativ huquqlarni himoya qilishni iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti sifatida baholaydi. Masalan, World Bank korporativ boshqaruv sifatini yaxshilash orqali investitsion muhitni takomillashtirishga qaratilgan qator indikatorlar va reytinglarni ishlab chiqqan. Ushbu reytinglarda korporativ huquqlarni himoya qilish darajasi mamlakat iqtisodiy jozibadorligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida baholanadi.

Iqtisodiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, korporativ huquqlar yaxshi himoya qilingan mamlakatlarda YAIM o'sishi barqaror bo'lib, kapital bozorlarining rivojlanish darajasi yuqori bo'ladi. Shu sababli xalqaro tajribada korporativ huquqlarni himoya qilish davlat iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda korporativ boshqaruvni takomillashtirish va korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat ishtirokidagi korxonalarni transformatsiya qilish, aksiyadorlik jamiyatlarida xalqaro standartlarni joriy etish ushbu jarayonlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Milliy qonunchilikda aksiyadorlar va ishtirokchilarning asosiy huquqlari belgilab qo'yilgan bo'lsa-da, amaliyotda ularni ta'minlashda ayrim muammolar mavjud. Xususan, minoritar aksiyadorlar huquqlarini amaliy himoya qilish, korporativ axborotning to'liq oshkor etilmasligi va sud amaliyotining yetarlicha shakllanmaganligi iqtisodiy samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, ushbu muammolar investitsion risklarni oshiradi va xorijiy investorlar uchun qo'shimcha noaniqlikni keltirib chiqaradi. Shu bois korporativ huquqlarni himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish O'zbekiston iqtisodiyotining jahon bozorlariga integratsiyasini jadallashtirish uchun muhim hisoblanadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, xorijiy davlatlarda korporativ huquqlarni himoya qilish tizimi institutsional jihatdan mustahkam va iqtisodiy mexanizmlar bilan chambarchas bog'langan. O'zbekistonda esa huquqiy baza mavjud bo'lsa-da, uni qo'llash amaliyoti va institutsional samaradorlikni oshirish zarur.

Xorijiy tajribada sud va suddan tashqari mexanizmlar o'zaro uyg'un holda ishlasa, O'zbekistonda sud himoyasi ustuvor bo'lib qolmoqda. Bu esa korporativ nizolarni hal etishda vaqt va xarajatlarning oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, korporativ shartnomalar va ichki korporativ hujjatlardan foydalanish amaliyoti ham xorijiy mamlakatlarga nisbatan cheklangan.

Xorijiy davlatlar tajribasi korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish iqtisodiy samaradorlik va investitsion jozibadorlikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. O'zbekistonda ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy bo'lsa-da, xalqaro standartlar bilan uyg'unlikni yanada kuchaytirish talab etiladi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, korporativ huquqlarni himoya qilishni faqat huquqiy institut sifatida emas, balki iqtisodiy rivojlanish omili sifatida qarash lozim. Shu yo'nalishda xorijiy tajribani milliy xususiyatlarni inobatga olgan holda joriy etish O'zbekiston korporativ sektorining barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur ilmiy maqolada tadqiqot metodologiyasi korporativ munosabatlar ishtirokchilarining huquqlarini himoya etish va ta'minlashga oid huquqiy-iqtisodiy mexanizmlarni kompleks o'rganishga asoslangan. Tadqiqot jarayonida ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari, xalqaro tashkilotlar (OECD, World Bank, IFC) tomonidan e'lon qilingan rasmiy hisobotlar, milliy va xorijiy ilmiy manbalar hamda ochiq statistik axborotlar asosida shakllantirildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv, mantiqiy tahlil hamda iqtisodiy taqqoslash usullaridan foydalanildi. Shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasi bilan O'zbekiston amaliyotini solishtirish orqali korporativ huquqlarni himoya qilish mexanizmlarining samaradorligi baholandi. Tadqiqot natijalari umumlashtirish va induktiv xulosalar chiqarish usullari orqali tahlil qilinib, ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korporativ munosabatlar bozor iqtisodiyoti sharoitida mulkiy va boshqaruv munosabatlarining o'ziga xos tizimini ifodalaydi. Ushbu munosabatlar ishtirokchilari — aksiyadorlar, ulushdorlar, kuzatuv kengashi a'zolari, ijro etuvchi organlar hamda boshqa manfaatdor shaxslar o'rtasida iqtisodiy manfaatlar taqsimoti va boshqaruv vakolatlarini amalga oshirish bilan bog'liq jarayonlarni qamrab oladi. Shu bois korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlari nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy kategoriya sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, korporativ huquqlar mulkka egalik qilish, undan foydalanish va daromad olish imkoniyatlarini belgilaydi. Ushbu huquqlar qanchalik aniq va ishonchli himoya qilinsa, iqtisodiy faoliyat shunchalik samarali bo'ladi. Aks holda, korporativ munosabatlarda huquqiy noaniqliklar paydo bo'lib, iqtisodiy risklarning ortishi, investitsion faollikning pasayishi hamda bozor ishonchining yo'qolishiga olib keladi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish zarurati, avvalo, iqtisodiy manfaatlar o'rtasidagi zidiyatlar bilan bog'liq. Masalan, yirik aksiyadorlar o'z ta'sir kuchidan foydalanib, minoritar aksiyadorlar manfaatlarini cheklashi mumkin. Shuningdek, ijro etuvchi organlar tomonidan aktivlarni samarasiz boshqarish yoki foydani o'zlashtirish holatlari ham korporativ huquqlarning buzilishiga olib keladi. Bunday vaziyatlarda huquqiy himoya mexanizmlarining mavjudligi iqtisodiy adolatni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishning eng an'anaviy va samarali shakllaridan biri sud himoyasidir. Sud orqali himoya qilish iqtisodiy nuqtai nazardan ham muhim ahamiyatga ega, chunki u korporativ nizolarni hal etish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Sud amaliyotida aksiyadorlar huquqlarining tiklanishi, korporativ qarorlarni haqiqiy emas deb topish, yetkazilgan iqtisodiy zararni qoplash kabi masalalar ko'rib chiqiladi.

Sud himoyasining asosiy afzalligi — uning majburiy kuchga egaligi va huquqiy aniqlikni ta'minlashidir. Sud qarorlari korporativ munosabatlarda huquq ustuvorligini ta'minlab, boshqaruv organlari faoliyati ustidan samarali nazorat o'rnatish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy muhitda ishonchni oshiradi va investorlarning huquqiy kafolatlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Biroq sud himoyasining ayrim kamchiliklari ham mavjud. Sud jarayonlarining uzoq davom etishi, moliyaviy xarajatlarning yuqoriligi va ayrim hollarda ixtisoslashgan bilimlarni talab etishi korporativ munosabat ishtirokchilari uchun qo'shimcha iqtisodiy yuk bo'lishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan sud himoyasi bilan bir qatorda alternativ huquqiy mexanizmlardan foydalanish ham dolzarb hisoblanadi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishda suddan tashqari shakllar ham muhim o'rin tutadi. Ularga arbitraj, mediatsiya, korporativ nizolarni ichki tartibda hal etish mexanizmlari kiradi. Suddan tashqari himoya shakllari iqtisodiy jihatdan kam xarajatli, tezkor va moslashuvchan bo'lishi bilan ajralib turadi.

Arbitraj korporativ nizolarni hal etishda xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladi. Uning asosiy afzalligi — nizolarning maxsus bilim va tajribaga ega mutaxassislar tomonidan ko'rib chiqilishidir. Bu esa iqtisodiy mazmundagi korporativ nizolarni chuqur tahlil qilish va adolatli qaror qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, arbitraj qarorlarining xalqaro darajada tan olinishi investitsion muhit uchun qo'shimcha kafolat yaratadi. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 16-fevraldagi "Xalqaro tijorat arbitraji to'g'risida"gi O'RQ-674-sonli¹

1 O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 16-fevraldagi "Xalqaro tijorat arbitraji to'g'risida"gi O'RQ-674-sonli Qonuni: <https://lex.uz/docs/-5294106>

Qonuni korporativ nizolarni hal etish sohasida mamlakatimizda huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu qonunning qabul qilinishi O'zbekistonda xalqaro tijorat arbitraj sudlari faoliyatini huquqiy tartibga solish, xalqaro arbitraj faoliyatining asosiy prinsiplari belgilash, xorijiy investorlar, shuningdek, milliy kompaniyalarning chet ellik hamkorlar bilan o'zaro munosabatlarida ularning huquq va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish, arbitraj hal qiluv qarorlarini tan olish va ijro etish mexanizmlarini belgilash, shuningdek, ushbu sohada mamlakatning jahon miqyosidagi nufuzini oshirish zarurati bilan izohlanadi.

Mediatsiya esa korporativ munosabatlarda iqtisodiy manfaatlarni saqlab qolishga qaratilgan eng samarali mexanizmlardan biri hisoblanadi. U taraflar o'rtasida kelishuvga erishishni maqsad qilib, uzoq muddatli iqtisodiy hamkorlikni saqlab qolish imkonini beradi. Ayniqsa, korporativ nizolarni erta bosqichda hal etish iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytiradi va korxona faoliyatining uzluksizligini ta'minlaydi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishda korporativ shartnomalar muhim huquqiy shakl hisoblanadi. Korporativ shartnoma ishtirokchilar o'rtasida huquq va majburiyatlarni aniq belgilash orqali iqtisodiy manfaatlarining muvozanatini ta'minlaydi. Ushbu shartnomalarda ovoz berish tartibi, dividend siyosati, ulushlarni tasarruf etish shartlari kabi muhim iqtisodiy masalalar belgilanadi.

Iqtisodiy jihatdan korporativ shartnomalar risklarni oldindan boshqarish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ular korporativ nizolarning oldini olish, investitsion barqarorlikni ta'minlash va boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, korporativ shartnomalar orqali minoritar ishtirokchilar huquqlarini qo'shimcha himoya qilish imkoniyati yaratiladi.

Ichki korporativ hujjatlar — ustav, ichki nizomlar, korporativ boshqaruv kodekslari ham huquqlarni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu hujjatlar orqali boshqaruv organlarining vakolatlari, qaror qabul qilish tartibi va hisobdorlik mexanizmlari belgilanadi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, ichki korporativ hujjatlarning aniq va shaffof bo'lishi aktivlardan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishda davlatning roli alohida ahamiyat kasb etadi. Davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar, nazorat va litsenziyalash mexanizmlari korporativ munosabatlarda huquqiy tartibni ta'minlaydi. Bu esa iqtisodiy muhitda barqarorlik va prognoz qilinuvchanlikni oshiradi.

Davlat nazorati iqtisodiy jihatdan bozordagi adolatli raqobatni ta'minlash, monopoliyalashuvni cheklash va investorlar huquqlarini muhofaza qilishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan korporativ boshqaruv standartlarining joriy etilishi iqtisodiy samaradorlikning oshishiga olib keladi.

Biroq davlat aralashuvi me'yorida ortiq bo'lsa, iqtisodiy erkinlik cheklanishi va bozor mexanizmlarining samaradorligi pasayishi mumkin. Shu sababli korporativ huquqlarni himoya qilishda davlat va bozor mexanizmlari o'rtasida muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi.

Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini samarali himoya qilish iqtisodiy o'sish uchun qator ijobiy natijalarni keltirib chiqaradi. Birinchidan, investitsion risklar kamayadi va kapital jalb etish imkoniyatlari kengayadi. Ikkinchidan, korporativ boshqaruv samaradorligi ortib, korxonalarning moliyaviy natijalari yaxshilanadi. Uchinchidan, kapital bozorlariga bo'lgan ishonch mustahkamlanib, iqtisodiyotning institutsional rivojlanishi tezlashadi.

Shu ma'noda korporativ huquqlarni himoya qilish iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishi sifatida qaralishi lozim. Samarali huquqiy mexanizmlar mavjud bo'lgan sharoitda korporativ sektor milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga kuchli turtki beradi.

1-jadval. Korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish: xorijiy tajriba va O'zbekiston amaliyotining qiyosiy tahlili²

№	Tahlil mezonlari	Xorijiy tajriba (OECD davlatlari)	O'zbekiston tajribasi	Qiyosiy xulosa
1	Korporativ huquqlarning huquqiy maqomi	Aksiyadorlar va ishtirokchilar huquqlari qonunchilik va sud amaliyoti orqali yuqori darajada himoya qilingan	Qonunchilikda belgilab qo'yilgan, ammo amaliyotda to'liq ta'minlanmagan	Huquqiy baza mavjud, ammo ijro mexanizmini kuchaytirish zarur
2	Minoritar aksiyadorlar huquqlari	Teng huquqlilik prinsipi qat'iy ta'minlanadi, derivativ da'volar keng qo'llaniladi	Minoritar huquqlar qonunchilikda mavjud, amaliyotda cheklangan	Minoritar himoyani kuchaytirish iqtisodiy jozibadorlikni oshiradi
3	Axborot oshkoraligi (disclosure)	Moliyaviy va korporativ axborot to'liq va o'z vaqtida oshkor etiladi	Axborot oshkor etish darajasi cheklangan	Oshkoralikni oshirish investor ishonchini mustahkamlaydi
4	Sud himoyasi samaradorligi	Ixtisoslashgan korporativ sudlar, tezkor qarorlar	Sud jarayonlari nisbatan uzoq va murakkab	Sud tizimini ixtisoslashtirish talab etiladi

2 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

5	Suddan tashqari himoya mexanizmlari	Arbitraj va mediatsiya keng qo'llaniladi	Kam qo'llaniladi	Alternativ mexanizmlarni rivojlantirish lozim
6	Korporativ shartnomalar amaliyoti	Korporativ shartnomalar keng tarqalgan	Kam qo'llaniladi	Shartnomaviy boshqaruvni rag'batlantirish zarur
7	Kuzatuv kengashi mustaqilligi	Mustaqil direktorlar instituti rivojlangan	Davlat ishtirokidagi korxonalarda cheklangan	Korporativ boshqaruv samaradorligi past
8	Davlat ishtirokining darajasi	Davlat aralashuvi minimal, bozor mexanizmlari ustuvor	Davlat ishtiroki yuqori	Davlat rolini bosqichma-bosqich qisqartirish lozim
9	Investorlarni himoya qilish siyosati	Investorlar huquqlari iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishi	Investorlar himoyasi rivojlanish bosqichida	Investor ishonchini oshirish islohotlarni talab qiladi
10	Kapital bozorlariga ta'sir	Fond bozorlari chuqur va faol	Fond bozori rivojlanish bosqichida	Korporativ huquqlar bozor rivojiga bevosita ta'sir qiladi
11	Korporativ nizolar soni	Nizolar kam, tez hal etiladi	Nizolar ko'p, uzoq davom etadi	Samarali huquqiy mexanizmlar nizolarni kamaytiradi
12	Iqtisodiy samaradorlik	Korporativ samaradorlik yuqori	Samaradorlik o'rtacha	Huquqiy himoya iqtisodiy o'sish omili

Jadvalli qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy davlatlarda korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish tizimi institutsional jihatdan barqaror bo'lib, iqtisodiy mexanizmlar bilan uzviy bog'langan. O'zbekistonda esa huquqiy asoslar mavjud bo'lishiga qaramasdan, ularni amaliyotda amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish talab etiladi.

Xususan, minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish, axborot oshkoraligini ta'minlash, suddan tashqari huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish hamda korporativ shartnomalar amaliyotini kengaytirish milliy iqtisodiyotning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya etish va ta'minlash masalasi zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida nafaqat huquqiy, balki muhim iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan institutsional masala hisoblanadi. Korporativ munosabatlar tizimida ishtirokchilar huquqlarining ishonchli himoya qilinishi investitsion muhit barqarorligi, kapital bozorlarining rivojlanishi hamda korporativ boshqaruv samaradorligining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, korporativ huquqlarning samarali himoya qilinishi iqtisodiy risklarni kamaytiradi, mulkiy manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi hamda korporativ nizolar sonini qisqartiradi. Sud orqali himoya qilish korporativ huquqlarni tiklashning asosiy vositasi sifatida muhim o'rin tutsa-da, uning vaqt va xarajat jihatidan samaradorligi cheklangan. Shu bois suddan tashqari huquqiy mexanizmlar — arbitraj, mediatsiya va korporativ nizolarni ichki tartibda hal etish usullarini rivojlantirish iqtisodiy jihatdan maqbul yechim sifatida namoyon bo'ladi.

Xorijiy davlatlar tajribasi bilan O'zbekiston amaliyotining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish tizimi institutsional jihatdan mustahkam bo'lib, u korporativ boshqaruv standartlari, axborot oshkoraligi va suddan tashqari himoya mexanizmlari bilan uyg'un holda amal qiladi. O'zbekistonda esa korporativ huquqlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilik asoslari mavjud bo'lsa-da, ularni amaliy ta'minlash, ayniqsa minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish, axborot oshkoraligini ta'minlash va korporativ shartnomalar amaliyotini keng joriy etish masalalari yetarlicha rivojlanmagan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishni faqat huquqiy instrument sifatida emas, balki iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida qarash lozim. Samarali huquqiy himoya mexanizmlari mavjud bo'lgan sharoitda korporativ sektor milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishiga xizmat qiladi, investitsion jozibadorlikni oshiradi hamda xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarini jadallashtiradi.

Shu munosabat bilan O'zbekiston sharoitida korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishni takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: minoritar

aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish; korporativ axborot oshkoraligini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish; suddan tashqari huquqiy himoya institutlarini institutsional rivojlantirish; korporativ shartnomalar va ichki korporativ hujjatlarning amaliy ahamiyatini oshirish; davlat ishtirokini bosqichma-bosqich qisqartirgan holda bozor mexanizmlarini rag'batlantirish.

Xulosa qilib aytganda, korporativ munosabat ishtirokchilarining huquqlarini ishonchli himoya qilish iqtisodiy barqarorlik, investitsion faollik va korporativ samaradorlikni ta'minlashning zarur sharti hisoblanadi. Mazkur sohadagi huquqiy va institutsional islohotlarni izchil amalga oshirish O'zbekiston korporativ sektorida zamonaviy va raqobatbardosh boshqaruv tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – T.: Adolat, amaldagi tahrir.
3. O'zbekiston Respublikasining "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining "Mas'uliyati cheklangan jamiyatlar to'g'risida"gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining korporativ boshqaruvni takomillashtirishga oid farmon va qarorlari (amaldagi tahrir).
6. Karimov I.I. Iqtisodiy islohotlar va xususiy mulkni himoya qilish. – T.: O'zbekiston, 2019.
7. Abdullaev A.A. Korporativ boshqaruv nazariyasi va amaliyoti. – T.: Iqtisod-Moliya, 2020.
8. Rahmonov N.N. Korporativ huquq: nazariya va amaliyot. – T.: TDYU nashriyoti, 2021.
9. Hamidov Sh.Sh. Aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari. // Yuridik fanlar axborotnomasi, 2022.
10. Nabiev A.B. Korporativ munosabatlarning iqtisodiy-huquqiy asoslari. – T.: Fan, 2021.
11. OECD. Principles of Corporate Governance. Paris: OECD Publishing, 2015.
12. World Bank. Corporate Governance: A Framework for Implementation. Washington, DC, 2020.
13. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Investor Protection and Corporate Governance. Journal of Financial Economics, 2000.
14. Shleifer A., Vishny R. A Survey of Corporate Governance. Journal of Finance, 1997.
15. Hansmann H., Kraakman R. The End of History for Corporate Law. Georgetown Law Journal, 2001.
16. International Finance Corporation. Corporate Governance Methodology. Washington, DC, 2019.
17. European Commission. Corporate Governance and Company Law. Brussels, 2021.
18. UNCTAD. World Investment Report. Geneva, 2022.
19. Asian Development Bank. Good Governance and Corporate Accountability. Manila, 2020.
20. OECD rasmiy veb-sayti materiallari.
21. World Bank'ning korporativ boshqaruv bo'yicha analitik hisobotlari.
22. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy axborotlari.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100